

O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTINING GLOBAL INTEGRATSIYA SHAROITIDAGI INNOVATSION RIVOJLANISHI VA RAQOBATBARDOSHLIGI

Rahimberdiev Kamoliddin Egamberdiyevich

O‘zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi

So‘nggi yillarda O‘zbekiston iqtisodiyoti tub tarkibiy o‘zgarishlar bosqichini boshdan kechirmoqda. Ayniqsa, 2020–2025 yillar oralig‘i mamlakatning global iqtisodiy tizimga integratsiyalashuvi, ochiq bozor iqtisodiyotiga o‘tish jarayonlari va innovatsion rivojlanish yo‘nalishlarining jadallashuvi bilan xarakterlanadi. Ushbu davrda amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar, investitsiya siyosati, raqamli iqtisodiyotning kengayishi hamda tashqi savdo aloqalarining rivojlanishi O‘zbekistonning xalqaro maydondagi raqobatbardoshligini sezilarli darajada oshirdi. 2020-yilda butun dunyoda yuzaga kelgan COVID-19 pandemiyasi O‘zbekiston iqtisodiyotiga ham salbiy ta‘sir ko‘rsatdi va iqtisodiy o‘sish sur‘ati 1,6% darajasida qayd etildi. Biroq davlat tomonidan ko‘rilgan tezkor chora-tadbirlar va iqtisodiy qo‘llab-quvvatlash siyosati natijasida keyingi yillarda iqtisodiyot tez sur‘atlarda tiklandi. Xususan, 2021-yilda YAIM o‘sishi 8,0% ni, 2022-yilda 6,0% ni, 2023-yilda 6,3% ni, 2024-yilda 6,5% ni va 2025-yilda 7,7% ni tashkil etdi. 2025-yil yakunlariga ko‘ra, yalpi ichki mahsulot hajmi 1 849,7 trillion so‘mga yetib, mamlakat iqtisodiy rivojlanishining yuqori dinamikasini namoyon etdi. Xalqaro hisob-kitoblarga ko‘ra, YAIM hajmi 137–145 mlrd AQSh dollari atrofida shakllandi.

Mazkur davrda iqtisodiyotning tarkibiy tuzilmasida ham muhim o‘zgarishlar yuz berdi. Xizmatlar sohasi iqtisodiyotning asosiy drayveriga aylanib, uning ulushi 48% dan oshdi. Shu bilan birga, sanoat ishlab chiqarish hajmi ham sezilarli darajada kengaydi, qishloq xo‘jaligining nisbiy ulushi esa kamaydi. Bu holat mamlakat iqtisodiyotining diversifikatsiyalashuvi va sanoatlashtirish jarayonlarining chuqurlashayotganidan dalolat beradi. Ayniqsa, yuqori qo‘shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarish hajmining oshishi raqobatbardoshlikni mustahkamlashda muhim omil bo‘ldi. Innovatsion rivojlanish yo‘nalishida ham sezilarli natijalarga erishildi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sektori jadal rivojlanib, 2024-yilga kelib uning YAIMdagi ulushi 2,1% ni tashkil etdi. IT xizmatlari eksporti esa 1 mlrd AQSh dollariga yetdi. Raqamli iqtisodiyotning kengayishi, elektron hukumat tizimlarining joriy etilishi, startap ekotizimining rivojlanishi hamda texnoparklar faoliyatining kengayishi innovatsion muhitni shakllantirishda muhim rol o‘ynadi. Bu jarayonlar global integratsiya sharoitida O‘zbekistonning texnologik rivojlanish darajasini oshirdi.

Investitsiya faoliyati iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biri bo'lib xizmat qildi. 2025-yilda investitsiyalarning YAIMdagi ulushi 35,6% ni tashkil etdi. Xorijiy investitsiyalar oqimi valyuta liberallasuvi, soliq tizimidagi islohotlar va biznes muhitining yaxshilanishi natijasida sezilarli darajada oshdi. Shu bilan birga, infratuzilma loyihalari, sanoat zonalari va erkin iqtisodiy zonalar faoliyati investitsiya jozibadorligini yanada kuchaytirdi. Tashqi savdo hajmi ham izchil o'sib bordi: 2025-yilda eksport hajmi 23% ga oshib, 33,4 mlrd AQSh dollariga yetdi. Bu ko'rsatkich mamlakatning xalqaro savdo tizimidagi faolligini va eksport salohiyatining kengayayotganini ko'rsatadi. Aholi farovonligi ko'rsatkichlari ham ijobiy dinamikani namoyon etdi. 2021–2025 yillarda aholi jon boshiga YAIM qariyb ikki barobarga oshib, 24,7 mln so'mdan 48,8 mln so'mga yetdi. 2025-yilda real daromadlar 5,7% ga oshgani iqtisodiy o'sishning ijtimoiy natijalarini tasdiqlaydi. Bu esa kambag'allikni qisqartirish, bandlikni oshirish va aholi turmush darajasini yaxshilash borasida olib borilayotgan siyosat samaradorligini ko'rsatadi.

Global integratsiya jarayonlari doirasida O'zbekistonning xalqaro reytinglardagi o'rnini ham yaxshilamoqda. Xususan, mamlakat Global innovatsion indeksda 79-o'rinni egallab, innovatsion rivojlanish yo'lida ijobiy siljishlarga erishdi. So'nggi besh yillikda o'rtacha iqtisodiy o'sish sur'atining 7% atrofida bo'lishi O'zbekistonni jadal rivojlanayotgan iqtisodiyotlar qatoriga kiritmoqda. Umuman olganda, 2020–2025 yillar davomida O'zbekiston iqtisodiyoti global integratsiya sharoitida barqaror o'sish, tarkibiy modernizatsiya va innovatsion rivojlanish bosqichini bosib o'tdi. Yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlari, investitsiyalar hajmining ortishi, eksport salohiyatining kengayishi va raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi mamlakatning xalqaro raqobatbardoshligini sezilarli darajada oshirdi. Shu bilan birga, iqtisodiyotda yuqori texnologiyalar ulushini ko'paytirish, inson kapitalini rivojlantirish va innovatsion faoliyatni yanada rag'batlantirish kelgusida barqaror rivojlanishning asosiy omillari bo'lib qoladi.

Mazkur jarayonlarning izchil davom ettirilishi O'zbekiston iqtisodiyotining global integratsiya sharoitida yanada mustahkam o'rin egallashiga xizmat qilmoqda. Xususan, iqtisodiyotni liberallashtirish, davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy sektor rolini oshirishga qaratilgan islohotlar raqobat muhitini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etdi. 2020–2025 yillar davomida davlat korxonalarini transformatsiya qilish, xususiylashtirish jarayonlarini jadallashtirish va bozor mexanizmlarini keng joriy etish orqali iqtisodiyotda samaradorlik darajasi oshdi. Natijada, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning YAIMdagi ulushi 50% dan yuqori darajada saqlanib qolmoqda, bu esa iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Shuningdek, bank-moliya tizimida amalga oshirilgan islohotlar ham iqtisodiy rivojlanishga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Tijorat banklarining kapitallasuvi oshirildi, kreditlash hajmi kengaydi va moliyaviy xizmatlar qamrovi sezilarli darajada

ortdi. Raqamli bank xizmatlarining joriy etilishi natijasida aholining moliyaviy tizimga jalb etilishi kuchaydi. 2025-yilga kelib, naqd pulsiz to'lovlar ulushi sezilarli darajada oshib, umumiy to'lov operatsiyalarining katta qismini tashkil etdi. Bu esa iqtisodiy shaffoflikni oshirish va yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirishga xizmat qildi.

Global integratsiyaning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida transport-logistika infratuzilmasini rivojlantirish ham alohida e'tiborga sazovor. 2020–2025 yillarda xalqaro transport yo'laklari, temir yo'l va avtomobil infratuzilmasi modernizatsiya qilindi. Xususan, Markaziy Osiyoni Janubiy Osiyo va Yevropa bilan bog'lovchi logistika loyihalari mamlakatning tranzit salohiyatini oshirdi. Natijada, tranzit yuk tashish hajmi yil sayin ortib, O'zbekistonning mintaqaviy transport markaziga aylanish imkoniyatlari kengaydi. Energetika sohasida ham muhim o'zgarishlar kuzatildi. Elektr energiyasi ishlab chiqarish hajmi oshirildi, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish kengaytirildi. Quyosh va shamol elektr stansiyalarining qurilishi natijasida energiya balansida "yashil energetika" ulushi ortib bordi. Bu esa nafaqat ekologik barqarorlikni ta'minlash, balki sanoat rivoji uchun zarur energiya resurslari bilan uzluksiz ta'minlash imkonini berdi.

Ta'lim va inson kapitalini rivojlantirish ham innovatsion iqtisodiyotning asosiy omillaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. So'nggi yillarda oliy ta'lim qamrovi sezilarli darajada kengaydi: 2020-yilda bu ko'rsatkich 28% atrofida bo'lgan bo'lsa, 2025-yilga kelib 42% dan oshdi. Xorijiy oliy ta'lim muassasalari filiallarining ochilishi, dual ta'lim tizimining joriy etilishi va kasb-hunar ta'limining rivojlanishi malakali kadrlar tayyorlashni ta'minlamoqda. Bu esa innovatsion faoliyatni rivojlantirish va yuqori texnologiyali ishlab chiqarishni kengaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, global iqtisodiy integratsiya sharoitida ayrim muammolar ham mavjud. Xususan, iqtisodiyotning ayrim tarmoqlarida past samaradorlik, eksport tarkibining xomashyo yo'nalishida saqlanib qolayotgani, innovatsion faoliyatning yetarli darajada rivojlanmaganligi kabi omillar mavjud. Bundan tashqari, hududlar o'rtasidagi iqtisodiy rivojlanish darajasidagi tafovutlar ham muhim muammolardan biri hisoblanadi. Bu holat hududiy siyosatni takomillashtirish va iqtisodiy resurslarni samarali taqsimlashni talab etadi.

Kelgusida ushbu muammolarni bartaraf etish uchun iqtisodiyotni chuqur diversifikatsiyalash, yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish, ilmiy-tadqiqot va innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash zarur. Shuningdek, eksport geografiasini kengaytirish, xalqaro savdo tashkilotlari bilan hamkorlikni mustahkamlash va logistika infratuzilmasini yanada rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston iqtisodiyoti 2020–2025 yillar davomida global integratsiya sharoitida sezilarli natijalarga erishdi. Amalga oshirilgan keng ko'lamlislohotlar, innovatsion rivojlanish yo'nalishlari va ochiq iqtisodiy siyosat

mamlakatning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qilmoqda. Mazkur yo‘nalishda olib borilayotgan izchil siyosat O‘zbekistonni nafaqat mintaqada, balki global iqtisodiy makonda ham muhim o‘rin egallovchi davlatlardan biriga aylantirishga zamin yaratmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston Respublikasining 2020–2025 yillarda yalpi ichki mahsuloti va iqtisodiy ko‘rsatkichlari to‘g‘risidagi ma’lumotlar [Elektron resurs]. – Rejim dostupa: stat.uz.
2. Mirziyoyev Shavkat Miromonovich. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: «O‘zbekiston», 2021. – 464 b.
3. Jahon banki. Uzbekistan Country Economic Update (2022–2025) [Elektron resurs]. – Rejim dostupa: worldbank.org.
4. Xalqaro valyuta jamg‘armasi. Regional Economic Outlook: Middle East and Central Asia (2023–2025) [Elektron resurs]. – Rejim dostupa: imf.org.
5. Daron Acemoglu., Simon Johnson. Power and Progress: Our Thousand-Year Struggle Over Technology and Prosperity. – New York: PublicAffairs, 2023. – 560 p.
6. Yusupov Dilshod. O‘zbekiston iqtisodiyotini modernizatsiya qilish va raqobatbardoshlikni oshirish masalalari. – Toshkent, 2022. – 256 b.